

TEMA I

ETT NORMUTMANANDE ARBETSSÄTT

– Information och övningar för pedagoger

Syftet med Tema I är att ge dig som pedagog en introduktion till ett normutmanande arbete. Du ges möjlighet att ensam eller i diskussioner med din arbetsgrupp reflektera över ditt arbetssätt. Vilka normer har format dig? Vad signalerar du genom ditt språk och ditt förhållningssätt? Vad förmedlas i de läromedel du använder? En djupare insikt i dina egna föreställningar kring exempelvis genus och sexualitet är en förutsättning för att kunna vägleda ungdomar att låsa upp föreställningar och vidga sina perspektiv.

Ett normkritiskt arbetssätt handlar om att synliggöra de normer som vi ofta ser som självklara istället för att fokusera på och debattera det som avviker från normen. Det kan exempelvis innebära att belysa fördelarna med att vara heterosexuell och INTE diskutera huruvida det är okej att homosexuella par adopterar barn. Det kan innebära att ifrågasätta varför kvinnor förväntas lägga så stor vikt vid sitt utseende ISTÄLLET FÖR att klaga på att tjejer tar lång tid på sig att göra sig i ordning efter gympan. Det kan också innebära att ifrågasätta varför killar förväntas vara starka och INTE bara påpeka att kränkningar är förbjudna när en kille kränks för att han uppfattas som svag.

Normkritik kan beskrivas som att sätta på sig ett par nya glasögon och se världen, andra människor och sig själv i ett större sammanhang och med nya perspektiv. Normkritisk pedagogik innebär att som pedagog bli medveten om, synliggöra och ifrågasätta normer som begränsar människors handlingsutrymme och strider mot de mänskliga rättigheterna. Att själv och tillsammans med eleverna se världen, andra människor och sig själv med nya perspektiv förändrar attityder hos både pedagoger och elever.

VAD ÄR NORMER?

Normer är oskrivna regler om vad som förväntas, vad som anses normalt och vad som ger status och tillhörighet. Exempel på normer kan vara att ha samma färg på båda strumporna, att stå i kö i affären, att vara heterosexuell och att ha ett svenskt efternamn. Normer talar om för oss hur vi förväntas vara, tänka och bete oss. En del normer bidrar till att vårt samhälle fungerar, andra normer skapar diskriminering och begränsar människors handlingsutrymme.

Normer bidrar också till att dela in människor i olika grupper med olika status och möjlighet till makt och inflytande. Exempel på sådana grupper är: kvinnor, män, svenskar, invandrare, funktionsbehindrade, funktionsnedsatta, homosexuella, heterosexuella, medelklass, arbetarklass, troende och icke troende. Ju närmare en person är normen desto högre status och fler privilegier har den. Att vara längre från normen innebär lägre status och färre privilegier.

ETT NORMKRITISKT ARBETSSÄTT...

- ... kan tillämpas ämnesövergripande i ALLA skolans ämnen i enlighet med läroplanerna för grundskolan och gymnasiet.
- ... bidrar till att ALLT arbete på skolan genomsyras av en medvetenhet om mänskliga rättigheter, jämställdhet och mångfald.
- ... ger möjlighet att på ett konkret sätt arbeta med skolans likabehandlingsplan mot kränkningar och trakasserier.
- ... ger möjlighet för fler elever att känna sig inkluderade och respekterade.
- ... kan stimulera till bättre studieresultat om eleverna får en ökad självkänsla.
- ... går att tillämpa på olika sätt beroende på förutsättningar och prioriteringar.
- ... kan låsa upp tankemönster och förändra attityder hos både pedagoger och elever.

DU GÖR SKILLNAD

Ett öppet normkritiskt språk och förhållningssätt kan bidra till att alla elever känner sig sedda och respekterade. Det ger möjlighet att bearbeta attityder och vidga perspektiven hos både elever och pedagoger. Du som pedagog får i det här temat reflektera över hur ditt språk, ditt förhållningssätt och de signaler du sänder ut kan upprätthålla begränsande normer. Du gör skillnad!

Ett vanligt exempel på hur normer speglas i vardagliga samtal är när en kille får frågan om han har någon tjej och en tjej får frågan om hon har någon kille. En sådan fråga tar för givet att eleven är heterosexuell och kan dessutom försätta personen i en situation där den tvingas ”komma ut”. Ett enkelt sätt att förändra språket i det här fallet kan vara att istället fråga: Är du ihop med någon? Ett annat exempel på ett öppet förhållningssätt kan vara att använda orden vårdnadshavare eller närstående vuxen istället för mamma och pappa. På så sätt undviker du antagandet att alla elever lever i kärnfamiljer. Med små förändringar kommer du igång med att använda ett normkritiskt förhållningssätt.

Vi sätter ofta etiketter och gör antaganden utan att ifrågasätta dem. Undvik att göra någon till representant för en grupp (smälänningar, amerikaner, män, lesbiska, unga, ateister, glasögonanvändare etc.), även om du inte tycker att grupptillhörigheten är laddad. Din och elevens definition av en grupp kan skilja sig åt. Det är inte säkert att eleven själv identifierar sig med grupptillhörigheten du tillskriver eleven. Låt därför eleverna representera sig själva och endast på eget initiativ beskriva sina grupptillhörigheter.

NORMUTMANA MED ARBETSLAGET

Att testa tankar diskutera övningar eller bolla idéer med kollegor är utvecklande – särskilt när ett nytt arbetssätt ska introduceras. Vi rekommenderar att alla övningar i Tema 1 görs tillsammans med kollegor även om många av övningarna kan göras individuellt.

NYCKELBEGREPP

Etnisk tillhörighet: Känsla av tillhörighet till en grupp människor som har någon form av gemensam kultur, talar samma språk eller kommer från samma område i världen som en själv. Det går att känna etnisk tillhörighet till flera grupper. Ibland tillskrivs människor en etnisk tillhörighet som inte överensstämmer med deras egen känsla av tillhörighet.

Funktionsnedsättning: En varaktig fysisk, psykisk eller begåvningsmässig nedsättning av en persons funktionsförmåga som beror på skada eller sjukdom.

Funktionshinder: De problem som uppkommer när en person med någon form av funktionsnedsättning vistas i en miljö som inte är tillgänglig. Ett exempel kan vara när en person som sitter i rullstol inte kommer in i ett hus för att det bara finns trappor. Funktionshinder är något som finns i omgivningen. Funktionshindret ligger inte hos personen.

Genus: En persons sociala kön. Begreppet används för att beskriva de kulturella och sociala förväntningar som finns på kvinnor och män. Genom kroppsspråk, val av kläder och accessoarer, yrken, intressen etc. skapas normer för manligt och kvinnligt.

Heteronorm: En norm som utgår från att alla är heterosexuella och antingen kvinna eller man, ingenting annat. Enligt heteronormen förväntas kvinnor och män vara olika, feminina respektive maskulina. Alla förväntas sträva efter parförhållanden där en kvinna och en man blir kära i och/eller attraherade av varandra. Att passa in på heteronormen ger många fördelar i samhället men heteronormen förstärker genusnormer och begränsar därför alla.

Inkludera: Att få alla människor i en grupp eller i ett sammanhang att känna sig välkomna, trygga och sedda. Att inte kränka eller utesluta personer eller grupper oavsett om de är närvarande eller inte. Se även *tillgänglighet*.

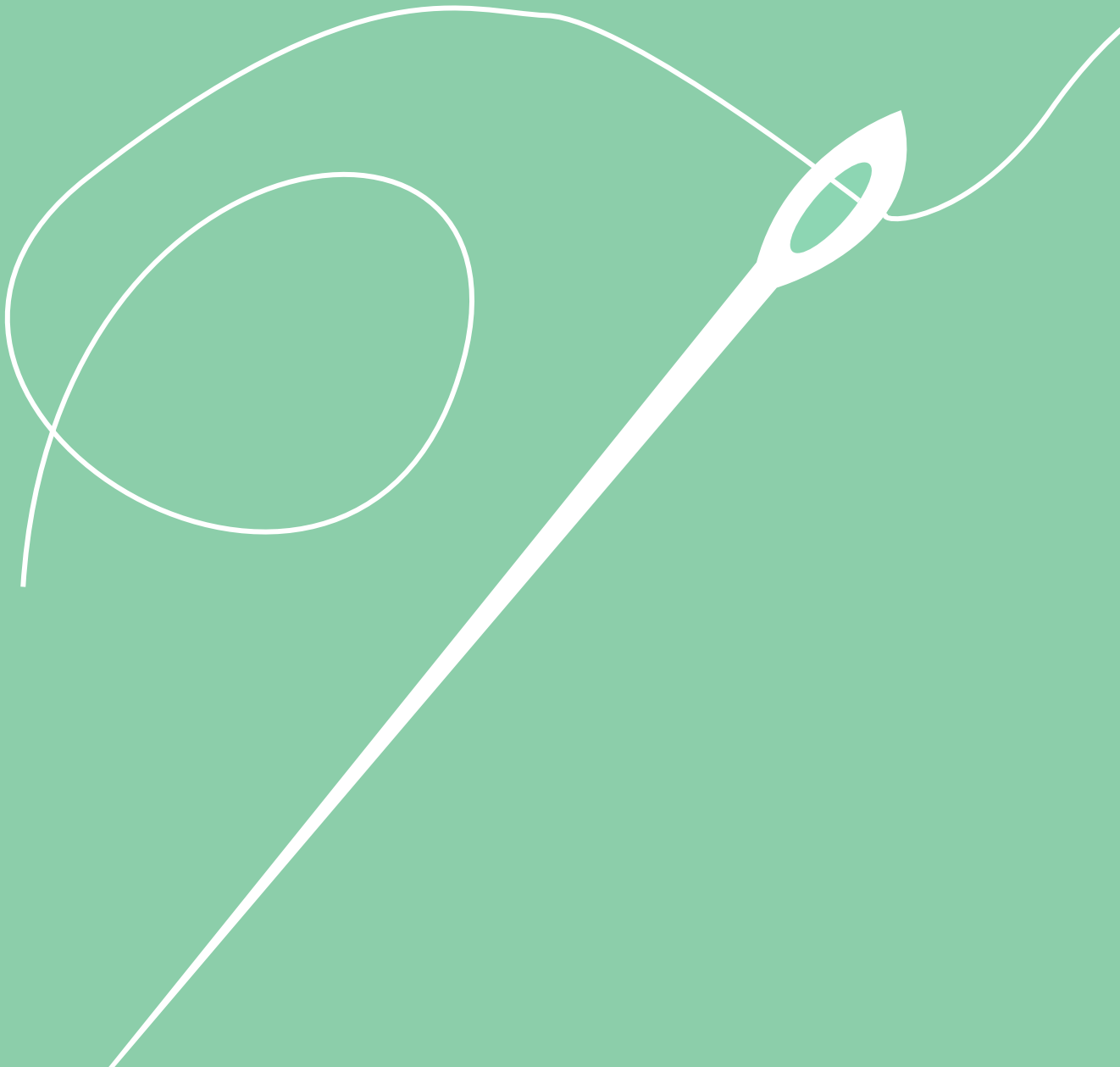
Likabehandling: Alla människors rätt till lika möjligheter såsom det fastslås i diskrimineringslagen. Diskriminering är olagligt utifrån följande grunder: ålder, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och kön samt utifrån andra grunder såsom språk eller graviditet. Ett likabehandlingsarbete innebär inte att behandla alla på samma sätt utan att bemöta alla utifrån de mänskliga rättigheterna.

Normer: Oskrivna regler, förväntningar och ideal i ett visst samhälle, en viss grupp, en viss situation eller under en viss tidsperiod.

Normkritisk pedagogik: Ett arbetssätt som syftar till att pedagogen blir medveten om, synliggör och ifrågasätter normer som begränsar människors handlingsutrymme och strider mot de mänskliga rättigheterna. I en normkritisk pedagogik synliggörs de privilegier en del människor har för att de passar in på vissa normer eller tillhör en specifik grupp.

Privilegier: Ett begrepp för de fördelar personer eller grupper får i samhället. Vem eller vilka som får privilegier styrs av maktstrukturer och rådande normer.

Tillgänglighet: När ett samhälle utformas så att information, lokaler och verksamheter inkluderar alla. Tillgänglighet är en förutsättning för att alla, oavsett funktionsförmåga, språkkunskap, hudfärg, könsidentitet, klass, sexualitet, etnicitet, religiös åskådning eller trosuppfattning, ska ha möjlighet att delta i olika sammanhang på ett jämlikt sätt.

ÖVNINGAR OCH METODER

VAD ÄR EN NORM?

– Associationsövning

Övningen finns på sidan 26 i Tema 2 eftersom den också går att göra med elevgrupper. Gör den här övningen tillsammans med kollegor. Övningen syftar till att utifrån konkreta exempel få en grundläggande förståelse för begreppet norm.

NORMER PÅ EN SKALA

– Reflektions- och diskussionsövning

Ett bra sätt att komma igång med ett normkritiskt arbete är att reflektera över hur du som vuxen förhåller dig till olika värderingar och normer. Din egen historia och dina erfarenheter har format de värderingar du har idag. Att reflektera över ditt eget förhållningssätt ger dig bättre förutsättningar att i din yrkesroll kunna lägga personliga värderingar och åsikter åt sidan och på så sätt skapa en öppen och inkluderande arbetsmiljö. Den här övningen går att göra i grupp eller enskilt.

Mål: Bli mer medveten om hur du förhåller dig till olika värderingar och normer för att skapa en mer öppen och inkluderande arbetsmiljö i ditt klassrum.

Instruktion:

Del 1 - Dåtid: Börja med att rita en skala från 1-5. Vid siffran 1 skriver du "helt oväntat" och vid siffran 5 skriver du "helt förväntat".

Meningarna på nästa uppslag beskriver olika situationer och företeelser. Kopiera meningarna och klipp ut dem. Dela ut lappar till alla deltagare om ni gör övningen i grupp. Dela in er i mindre diskussionsgrupper.

Diskutera med din grupp eller reflektera enskilt några minuter utifrån följande frågor:

- Vilka av situationerna och företeelserna på lapparna ansågs okej/normala/förväntade och uppmuntrades i din omgivning när du växte upp?
- Vilka av situationerna och företeelserna på lapparna ansågs fel/avvikande/oväntade och uppmuntrades inte i din omgivning när du växte upp?

Placera sedan meningarna på skalan utifrån hur det såg ut när du växte upp. Om ni gör övningen i grupp, gå igenom situationerna på tavlan och redovisa diskussionerna för varandra.

Del 2 - Nutid: I det här steget ska du fundera över ditt förhållningssätt idag. Hur har din inställning till och reaktioner på situationerna och företeelserna på lapparna förändrats?

Diskutera utifrån följande fråga:

- Vilka av situationerna och företeelserna på lapparna tror du att du idag skulle reagera på som fel/avvikande/oväntade?

Flytta sedan meningarna utifrån hur DU tänker idag. Om ni gör övningen i grupp flyttar alla bara sina egna lappar.

Fortsätt diskutera:

- Känner du dig nära eller långt ifrån de värderingar du växte upp med? Vilka värderingar har förändrats och vilka har inte förändrats?
- Vilka normer/värderingar är lätta respektive svåra att förändra?
- Reflektera över andra situationer/företeelser som ansågs okej/normala/förväntade respektive fel/avvikande/oväntade när du växte upp. Du kan utgå från följande kategorier: sex och relationer, familj, sexuell läggning, etnicitet, funktionsförmåga och kön.

Kopiera och klipp ut meningarna

Ett 70-årigt par nämner ibland sitt sexliv bland vänner.	En tjej har sex med en kille utan att vara kär eller tillsammans med honom.
En ogift kvinna är gravid.	En kille har långt hår.
En kille onanerar.	En familj består av mamma, pappa och två barn.
En person är kär i två personer samtidigt.	En kvinna har bestämt att hon inte vill ha barn.
Killar i ett fotbollslag kramar varandra när de gjort mål.	En kille har sex med en tjej utan att vara kär eller tillsammans med henne.
Att tala andra språk än svenska på offentliga platser (eller annat språk, beroende på land).	Att inte fira jul (eller annan nationell högtid, beroende på land).
En tjej onanerar.	En tjej går ut med synligt hår på benen.
Lära känna nya vänner via internet.	Barnen tillåts säga emot sina föräldrar.
En kille säger nej till sex.	Ha modersmålsundervisning i skolan.
Träffa en pojkvän eller flickvän via internet.	En kille drömmer om att bli balettdansare.
En pappa har bestämt att vara hemma med sina barn och inte jobba.	Killar kramar varandra för att visa att de tycker om varandra.
Oralsex.	En kille blir vald till Lucia i skolan.
Att prata ett annat språk än svenska i hemmet (eller annat språk, beroende på land).	När en tjej och en kille äter middag på en restaurang betalar tjejen.
Ett kärleksförhållande där tre personer ingår.	En familj består av två mammor och ett barn.
En tjej är osäker på om hon blir kär i tjejer eller i killar.	En familj där pappa, två barn och farmor bor tillsammans.
En låginkomsttagare köper den senaste tv:n och ljudanläggningen.	Barnen i en familj får uttrycka sin åsikt och bli lyssnade på i beslut som rör dem.
En tjej och en kille är ihop.	En nyhetsreporter pratar skånska.
En tjej dansar balett.	Ha vänner med olika etniska bakgrunder.
Två killar är tillsammans och håller hand offentligt.	En tjej är kär i en tjej.

NULÄGESANALYS

– Reflektions- och diskussionsövning

Vilka begränsande normer upprätthålls i ditt klassrum? Hur förhåller du dig till dessa normer? Vilka strategier kan utmana begränsande normer? Med utgångspunkt i ditt nuvarande arbetssätt kan den här övningen hjälpa dig att hitta nya strategier för att vända och vrida på normer i ditt klassrum. Nulägesanalysen går att göra i grupp eller enskilt.

Mål: Att hitta strategier för att utmana begränsande normer i undervisningen och arbetet med ungdomar.

Instruktion:

1. Kopiera frågorna på följande sidor. Besvara genom att ringa in en siffra (1=aldrig, 10=hela tiden). Våga vara ärlig. Alla frågor är inte applicerbara på alla undervisningsämnen.
2. Fundera över/diskutera: Vad krävs för att klättra ett steg på skalan? Vad behöver förändras i undervisning en och/eller förhållningssättet gentemot eleverna. Fundera ut konkreta åtgärder för att förbättra arbetet på samtliga fem områden.
3. Skriv ner åtgärdsförslagen i en enkel handlingsplan och sätt igång att utmana normer och invanda mönster nästa gång du/ni får tillfälle.
4. Glöm inte att ta fram frågorna igen efter ett par månader för att se om du/ni kan klättra ytterligare något steg på skalan. Har du/ni fått ytterligare idéer på utvecklingsmöjligheter?

1 = aldrig
10 = hela tiden

1. Frågor om Genus

Uppmuntrar jag eleverna att utmana traditionella könsroller?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Är jag själv en förebild när det gäller att utmana traditionella könsroller?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Är mina aktiviteter, temadagar eller utflykter genusmedvetna, det vill säga, utmanar jag invanda tankemönster kring manligt och kvinnligt när jag planerar och genomför aktiviteten?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

2. Frågor om sexualitet

Utgår jag från att mina elever kan ha olika sexuella läggningar?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Uppmärksammar jag eleverna när läromedel har personskildringar och kärleksskildringar som bara utgår från heterosexualitet?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Använder jag i min undervisning exempel som inte befäster en heterosexuell norm?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Har jag med exempel/läromedel där homosexuella, bisexuella och transpersoner ingår?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

3. Frågor om etnicitet och religion

Uppmärksammar jag inflytelserika personer/viktiga upptäckter inom mitt ämne från olika delar av världen?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Uppmärksammar jag andra högtider och traditioner än de som är rödmarkerade i en svensk almanacka?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Uppmärksammar jag i undervisningsområden som berör Sverige (t.ex. inom Historia, Geografi, Svenska, Samhällskunskap) att Sverige (historiskt och idag) är ett land med etnisk och kulturell mångfald?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

4. Frågor om funktionsförmåga och tillgänglighet

Synliggör jag i min undervisning att samhället i stor utsträckning är anpassat efter personer utan funktionsnedsättningar?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Är min undervisning tillgänglig för alla mina elever oavsett deras fysiska funktionsförmåga?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Är min undervisning tillgänglig för alla mina elever oavsett psykisk eller kognitiv funktionsförmåga (t.ex. dyslexi, ADHD och Aspergers syndrom)?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Försöker jag göra språket i min undervisning mer tillgängligt för alla elever?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Normkritiska tips för ditt undervisningsämne finns i I normens öga, Friends.

PRIVILEGIEPROMENAD

– Diskussionsövning

Övningen finns på sidan 48 i Tema 3 eftersom den också går att göra med elevgrupper. Gör den här övningen tillsammans med kollegor. Gör gärna övningen två gånger. Första gången utgår ni från rollkortet och andra gången från er själva. Denna övning synliggör vilka fördelar olika personer har i samhället beroende på vilka grupper de tillhör och vilka normer de passar in på.

OMVÄND BRAINSTORMING

– Diskussionsövning

Att utmana normer är roligt och befriande. Att tänka tvärtom är en metod som lockar fram hel- och halvgalna idéer om hur man kan förstärka de problem eller begränsande normer som finns på skolan. Förutom att du förhoppningsvis får skratta tillsammans med dina kollegor kan övningen synliggöra strukturer och normer som fungerar begränsande. Gör den här övningen tillsammans med kollegor.

Mål: Att belysa de begränsande och exkluderande strukturer och normer som kan finnas på din arbetsplats och i förlängningen skapa möjligheter till en mer öppen och inkluderande miljö.

Instruktion:

Del 1: Utse en övningsledare som inte deltar i diskussionen. Dela in er i mindre grupper. Låt varje grupp brainstorma kring en av frågorna i ungefär 10 min. Låt varje grupp presentera sina "tvärtom-förslag" och sammanställ gärna allt på en tavla/stort ark.

Frågor:

1. Hur ska vi göra så att ingen elev eller anställd vågar komma ut som homosexuell, bisexuell eller transperson på vår skola?
2. Hur ska vi göra för att försäkra oss om att både killar och tjejer hela tiden följer traditionella könsroller?
3. Vad ska vi göra för att skolan ska bli så otillgänglig som möjligt för elever med olika funktionsnedsättningar?
4. Hur ska vi göra så att troende inom alla religioner känner sig exkluderade?
5. Vad ska vi göra för att eleverna inte ska respektera personer med annan etnisk bakgrund än sin egen?

Del 2: Låt deltagarna diskutera hur det ser ut på er arbetsplats. Utforma förslag på hur ni kan skapa en mer öppen och inkluderande miljö utifrån de omvända frågorna ovan.

Inspiration till övningen är hämtad från *I normens öga*, Friends.

FINNS DET BÖGAR I MATTEBOKEN?

– Läromedelsgranskning

Outtalade föreställningar kring genus, sexualitet, etnicitet, funktion och religion speglas i de läromedel vi använder oss av. Det riskerar att begränsa elevernas tankebanor och möjligheter att förhålla sig kritiskt till dessa föreställningar. Den här övningen går att göra i grupp eller enskilt.

Mål: Att synliggöra begränsande föreställningar och skapa förutsättningar att förhålla sig kritiskt till dessa i undervisningen.

Instruktion:

- Välj ut hur stor del av läromedlet du/ni vill granska. Du/ni behöver inte granska läromedlet i sin helhet utan kan välja ett specifikt avsnitt eller 10 – 20 sidor att fokusera på.
- Denna läromedelsgranskning utgår från fyra olika perspektiv; genus/sexualitet, etnicitet, funktionsförmåga och religion. Granska ett perspektiv i taget.
- Läs igenom texten på valt läromedel och studera bilderna noggrant. Gå igenom frågorna på följande sidor och notera svaren.
- Sammanställ resultatet och tänk på vad det betyder för vad eleverna lär sig om t.ex. kvinnor, män och sexualitet. Tänk också på att det med stor sannolikhet förmedlas liknande normer i merparten av skolans material.

	RELIGION	GENUS/ SEXUALITET	ETNICITET	FUNKTIONS- FÖRMÅGA
Fråga 1 Representation	Hur många gånger förekommer personer som uttrycker religiösa värderingar/har religiösa symboler respektive personer som inte gör det/inte har det?	Hur många gånger förekommer tjejer/kvinnor, respektive killar/män i text och bild?	Hur många gånger förekommer personer som uppfattas som nordiska respektive utomnordiska i text och bild?	Hur många gånger förekommer funktionsobehindrade respektive funktionsnedsatta personer i text och bild?
Fråga 2 Norm- utmanande?	Utmanar text och bild traditionella föreställningar kring olika religioner?	Utmanar text och bild traditionella könsroller och fördomar om sexuell läggning?	Utmanar text och bild traditionella föreställningar om etnicitet?	Utmanar text och bild traditionella föreställningar om människors funktionsförmåga?
Fråga 3 Sysselsättningar	Vilka sysselsättningar har personer med olika religioner och trosuppfattningar?	Vilka sysselsättningar har flickor/kvinnor respektive pojkar/män?	Vilka sysselsättningar har personer med olika etniciteter?	Vilka sysselsättningar har funktionsnedsatta personer respektive funktionsobehindrade personer?
Fråga 4 Hur tolkar du?	Uppfattar DU att text och bild speglar värderingar som har ursprung i någon religiös tradition? Varför?	Uppfattar DU att personerna i text och bild är bi-, homo- eller heterosexuella? Varför?	Vilket etniskt ursprung tolkar DU att personerna i text och bild har? Varför?	Uppfattar DU att personerna i text och bild är funktionsnedsatta eller funktionsobehindrade? Varför?

	RELIGION	GENUS/ SEXUALITET	ETNICITET	FUNKTIONS- FÖRMÅGA
Fråga 5 Separat tema?		Behandlas homosexualitet som ett separat tema? Utgår text, bild och exempel från bi-, homo- och heterosexuallitet på samma naturliga sätt?	Behandlas etnisk mångfald och migration som ett separat tema? Utgår text, bild och exempel från olika etniska grupper på samma naturliga sätt?	Behandlas funktionsnedsättningar som ett separat tema? Utgår text, bild och exempel från funktionsnedsatta respektive funktionsobehindrade personer på samma naturliga sätt?
Fråga 6	Förekommer kärleksförhållanden eller familjer där personerna har olika religioner/ trosuppfattningar?	Förekommer kärleksförhållanden eller familjer som består av något annat än man och kvinna (+barn)?	Förekommer exempel med namn som uppfattas som utomnordiska i texten?	
Fråga 7	Vilka typer av värden associeras i text och bild med olika religioner? Exempel: aggressivitet, givmildhet, intelligens, tolerans, fundamentalism, terrorism, patriarkal struktur.	Finns det personer vars kön du inte kan identifiera?	Från vilka delar av världen kommer kunskapskällorna i texten?	
Fråga 8		Framställs något kön mer aktivt eller passivt på bilder? På vilket sätt?	Framställs någon etnicitet som mer aktiv eller passiv på bilder? På vilket sätt?	

Inspiration till övningen är hämtad från *I normens öga*, Friends.

NORMKRITISKA DISKUSSIONSÖVNINGAR MED ELEVER

I Tema 2, 3 och 4 finns normkritiska diskussionsövningar att göra med eleverna.

Tema 2 behandlar tjej- och killnormer.

Tema 3 behandlar rättigheter.

Tema 4 behandlar sex och relationer.

Vi har vävt in hedersnormer i alla teman och rekommenderar att du läser mer om hedersnormer och hedersrelaterat våld i appendix på sidan 100. Det går att jobba med varje tema i sin helhet eller med enskilda övningar inom temat. Det bästa är att fördela övningstillfällena över en längre tid med till exempel ett par övningar i veckan. När eleverna ges upprepade tillfällen att vrida och vända på liknande frågor, får de nya tankarna tid på sig att växa fram. Övningarna ger eleverna möjlighet att reflektera över sina värderingar, attityder och relationer till andra i samhället och hjälper till att stärka deras självkänsla.

Det pedagogiska förhållningssättet samt gruppklimatet i klassen är avgörande för att övningarna ska ge ett bra resultat. Att arbeta praktiskt på golvet istället för teoretiskt vid bänken, kan för en del elever och lärare kännas ovant. Det kan vara bra att prova på enkla uppvärmningslekar eller samarbetsövningar för att vänja sig vid detta sätt att arbeta. Med ett gruppklimat präglad av trygghet och respekt skapar du bättre förutsättningar för att eleverna ska kunna säga vad de tycker och tänker. Givetvis handlar det inte om att alla får säga vad som helst – kränkningar är självklart inte tillåtna. Dra tydliga gränser för vad som är okej. Ibland vet inte eleverna var gränsen för kränkningar och trakasserier går. Grundläggande är att bygga upp ett respektfullt och ömsesidigt samtalsklimat.

För att nå ett sådant samtalsklimat är det pedagogiska förhållningssättet en avgörande faktor. Du behöver visa att du är uppriktigt intresserad av elevernas tankar och funderingar kring det som diskuteras. Det är därför viktigt att du som pedagog är neutral och inte värderar eller rättar elevernas åsikter även om du självklart har ett viktigt ansvar att stötta eleverna i deras utveckling av kunskap och tankar. Ställ öppna frågor och fundera tillsammans med eleverna.

Tips på öppna frågor i diskussionsövningar:

- Berätta mer...?
- Kan du ge ett exempel?
- Hur tänker du?
- Kan du utveckla...?
- Tänker någon på ett annat sätt?

Regler att informera om i övningar och diskussioner:

- Deltagarna har alltid rätt att byta åsikt.
- Alla ska få respekt för de åsikter de uttrycker.
- Ingen får uttala sig kränkande.

Tjej- och killgrupper?

Materialet kan användas i separata tjejgrupper och killgrupper såväl som i blandade grupper. Bedöm vad som är bäst för gruppen. Hur tror du gruppen känner sig mest trygg och vad är syftet med en eventuell uppdelning? Identifierar sig alla elever som antingen tjej eller kille? Finns det andra gruppuppdelningar som kan fungera bättre?

Könsuppdelade grupper	
Fördelar <p>Tjejer och killar kan känna behov av att diskutera ur olika perspektiv med tanke på de olika förväntningar som finns på tjejer och killar.</p> <p>Många elever känner sig tryggare och diskuterar öppnare.</p> <p>Tjejer tar mer plats.</p>	Nackdelar <p>Kan förstärka föreställningar om att killar och tjejer är, tänker och betar sig olika.</p> <p>Exkluderar transpersoner.</p> <p>Elever som känner sig tryggare med klasskompisar av "motsatt kön" kan känna sig otrygga.</p>

Blandade grupper	
Fördelar <p>Kan bidra till att luckra upp föreställningar om olikheter mellan könen.</p> <p>Bra för transpersoner samt elever som känner sig tryggare med klasskompisar av "motsatt kön".</p> <p>Lätt att integrera övningar i din undervisning eftersom ingen uppdelning sker.</p>	Nackdelar <p>Förväntade beteenden och ställningstaganden kopplade till kön kan göra att tjejerna och killarna i gruppen intar låsta positioner.</p> <p>Killar tar och ges ofta mer plats och talutrymme.</p> <p>Många elever kan känna sig otrygga.</p>